

ІЗ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ФУНКЦІОНУВАННЯМ АД'ЕКТИВІВ ТЕРМІЧНОЇ СЕМАНТИКИ НА ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ РІВНІ

Єрмоленко Сергій Семенович

д-р філол. наук, старш. наук. співроб.

Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України,

Бечко Яна Валеріївна

асп.

Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України

У статті на матеріалі прикметників термічного значення розглядається питання про зв'язки між семантикою слова як одиниці лексичної системи й ідіоматичною семантикою слова як складника фразеологізму. Автори виділяють властивості ад'єктивної семантики, релевантні у плані фразеотворення.

Ключові слова: фразеологія, лексика, семантика, мотивація, прикметник, семантема, ідіоматичне значення.

Одне із досить давно поставлених, але й досі актуальних завдань теоретичної фразеології мови полягає у дослідженні взаємозв'язків між власне лексичною та фразеологічною семантикою [Мельчук 1960, 73–80; Телия 1972, 502–503]. Конкретніше, ідеться про характер зв'язків між тими значеннями (семантами) слова, що притаманні йому як одиниці лексико-семантичної системи, і тими, які виникають у разі вживання слова у внутрішньофразеологічному контексті як складової частини фразеологізму (фраземи). Наша розвідка присвячена аналізу деяких проблем, що виникають у ході дослідження зазначених зв'язків. Конкретним об'єктом нашого розгляду виступають англійські фразеологізми з прикметником *hot* "гарячий" (принагідно також німецькі й українські з прикметниками *heiß* та *гарячий* відповідно), причому лише ті з них, які є фразеологізмами *sensu stricto* й характеризуються ідіоматичністю семантики, тобто таким цілісним значенням, яке не є "арифметичною сумою" значень лексем-складників (про багатозначність терміна *фразеологізм* див., напр., [Телия 1990, 559]).

Якщо ключове (фразеотворче) слово ідіоматичної фраземи є полісемантичною одиницею, то перш ніж ми зможемо зайнятися характером його фразеологічної семантики, нам слід відповісти на питання, в якому зі своїх лексико-семантичних варіантів використовується це слово у внутрішньофразеологічному контексті (у ширшому теоретичному сенсі тут ідеться про проблему вибіркової відображення систем значень полісемантичних лексем на фразеологічному рівні). Пошук відповіді на це питання може наштовхуватись на труднощі різного характеру. У нашому випадку, у фраземах із прикметниками на позначення високої температури, ці труднощі полягають у тому, що внутрішня форма низки прикладів видається не до кінця зрозумілою, хоча інтуїтивно вони й не видаються неприйнятними ("неграматичними") і невмотивованими. Є підстави припускати, що загальною причиною цього є ад'єктивна семантика лексем англ. *hot*, нім. *heiß*, укр. *гарячий*, тобто їхня приналежність до розряду, окреслюваних як предикативні (чи ознакові) і протиставлюваних номінативним лексемам. Характер якісно-ад'єктивної семантики значною мірою ускладнює розрізнення окремих семантем, властивих певному прикметнику,

з одного боку, і контекстуальних варіантів таких семантем, з іншого. Крім того, підставою для фразеотвірного використання ад'єктивів можуть бути не лише ті їхні значеннєві властивості, які експлікуються у формі словникових дефініцій, а й ті, що мають радше асоціативно-периферійну природу, не отримуючи внаслідок цього лексикографічної фіксації. Нарешті, в аналізованому нами матеріалі можна знайти такі приклади, коли вживання ключового слова у внутрішньофразеологічному контексті мотивується в іманентно-мовному плані не одним, а одразу кількома його лексико-семантичними варіантами.

Так, приміром, у випадку пристроїв, пов'язаних із використанням впливу високої температури, цілком природною і зрозумілою є наявність у фраземах на позначення таких об'єктів атрибутивного компонента із значенням "гарячий", який модифікує опорний субстантивний компонент із загальним значенням певного пристрою, пор. англ. *hot frame* "парникова рама, вигонкова теплиця, парник" [НБАРС], *hot cap* "ковпак для прикриття сходів (від морозів або пригріву)" [тж.], *hot pack* "1) припарка, гарячий компрес; 2) гаряче консервування" [тж.]. Натомість у виразі *hot rod* "1) старий автомобіль, на який для збільшення його швидкості встановлено потужніший мотор" [LDCE 789], дослівно "гарячий прут" (у статті *hot rod* у Британській енциклопедії зазначено, що назва співвідноситься з досить різними типами автомобілів [ЕВ]), а також і в його приблизному німецькому еквіваленті *heiße Ofen* "дуже потужний і швидкий автомобіль" [УСНЯ; БНРС] (дослівно "гаряча пічка") фразеотвірна семантика першого компонента і вся внутрішня форма позначення є істотно іншими, хоча термічний процес є частиною дії мотору внутрішнього згоряння. На підставі наведених визначень можна припустити, що прикметники зі значенням "гарячий" тут виражають здатність автівки до швидкої їзди – адже риса "швидкий" асоціюється з семантикою горіння як прототипова ознака цього явища ([див. Потебня 1914, 7; Черниш 1992, 141, 145; Варбот 1998, 115–129]), а "гарячий" є іншою рисою, присутньою в цій семантиці, що дає підстави оцінити механізм виникнення похідного фразеологічного ад'єктивного значення як метонімічний (можна припустити, що на лексичний склад англійської фраземи вплинув чинник римуння, завдяки якому в ролі опорного компонента вжито слово *rod* у переносному фразеологічному значенні, можливо, з еротичною конотацією). Проте не лише семантема "швидкий" досі була відсутньою в наборі словникових значень прикметника англ. *hot* (як і нім. *heiß*), (щоправда, укладачі останніх видань Великого англо-російського словника приписують цьому ад'єктивові семантему "(високо)швидкісний", ілюструючи її прикладом *a hot new jet plane* "новий швидкісний реактивний літак" [НБАРС]), але і відповідна риса не фігурує у визначеннях вихідної семантики даних прикметників. Ми гіпотетично постулюємо наявність такої риси (як асоціативного компонента) у семантемі "гарячий" і припускаємо, що прикметник *hot* використовується в згаданій фраземі в похідному значенні, яке мотиваційно поєднує риси високотемпературної характеристики і швидкості, наявні у згаданій семантемі.

Але якщо в попередніх прикладах семантика швидкості витлумачується як супутня риса, пов'язана з перебігом термічного процесу, то в інших випадках ця ж риса може отримувати дещо іншу, хоча також пов'язану з високою температурою інтер-

претацію, а саме, пов'язану з темпом утрати нагрітості. Маємо на увазі передусім словосполучення англ. *a hot scent* "гарячий слід" [АРФС 660], *(be on) a hot scent (trail)* "йти по гарячих слідах" [АРФС 400], *hot (blazing, burning) scent (trail)* "гарячий слід" [АУФС 143, 507], відповідники яких є і в інших мовах, зокрема німецькій й українській. Дослідники вказують на первісний зв'язок подібних виразів як термінів псового полювання з мовою мисливців [СРФ 530]. Такий "гарячий", тобто свіжий слід, залишений здобиччю, як відомо, з часом "вистигає", тобто слабне і зникає, пор. рос. *след простыл* [тж.] і англ. *cold trail* [LDCE 1764], і не виключено, що це "остигання" сліду пов'язане і з реальним зниженням температури як однієї з його органолептичних властивостей. Отже, ознака "гарячий", витлумачуючись як "нагрітий", виступає, так би мовити, не автономно й абстраговано від умов свого існування, а в перцептивно пов'язаному сенсі і вимірі, як "даний у чиемусь безпосередньому сприйнятті". Іншими словами, нагрітість репрезентується в цій фраземі як щось таке, що кимсь відчувається (передусім тактильно, а в даному випадку ще й одоративно) і, крім того, швидко втрачається своїм носієм, перестаючи, отже, бути доступною для відчування і використання. Крім того, "гарячий" тут характеризує й взаємовідношення сприймача і носія цієї риси: "гарячий слід" – це "слід нещодавній, свіжий", і, отже, "слід близької до переслідувача здобичі", ця свіжість сліду як його утилітарна цінність зумовлюється просторовою і часовою близькістю того, хто його сприймає (використовує), і того, хто його залишив, пор. англ. *in hot pursuit* "переслідуючи когось швидко і по п'ятах із метою упіймати його" [LDCE 788], *hot on somebody's trail/tail* "близько до переслідуваного, якого вже можна схопити" [тж.], *hot on the trail of something* "дуже близько від відкриття (знайдення) чого-небудь" [тж.], *hot on somebody's heels* "дуже близько позаду когось" [тж.], *follow hot on the heels of something* "відбутись майже одразу після чого-небудь" [тж.]. Ця остання семантична риса часо-просторової близькості, ба навіть безпосередньої суміжності лежить у підставі виразу з дитячої гри у "гаряче-холодно" англ. *get hot* "майже вгадати; наблизитись до того місця, де щось сховане" [АРФС 310; DECI 163]. Використання слів *hot* і *cold* у цій грі датується 17 ст., походячи з уже згаданого мисливського слововжитку [OED].

Але швидкоплинна нагрітість може також поставати і як утилітарно істотна і, крім того, суто антропогенна риса в найменуваннях артефактів, узятих, зокрема, у плані як технології їх виготовлення, так і способу споживання, пор. фразеологічні назви різних кулінарних виробів, де "гарячий" свідчить не просто про їхню свіжість (нещодавне створення) і, отже, спосіб виготовлення й споживання, а й про споживчу придатність (і, ширше, про належний стан): англ. *hot cross bun* "булочка з зображенням хреста (яку їдять у велику п'ятницю і під час великого посту)" [НБАРС]; *hot cake/pancake* "оладка, млинець" [НБАРС]; пор. також образний компаративний вираз *sell (go) like hot cakes* "іти/розкуповуватись нарозхват" [АРФС 120], що підкреслює високу якість об'єкта порівняння з точки зору споживача, і, крім того, предикативні вирази *hot and hot* "прямо з плити; прямо з печі (про їжу)", *bring in/serve in hot and hot* "подавати гарячими (про страви)" [АРФС 400]. Семантика наведених прикладів свідчить, що в англійських, а також і українських сполуках, в яких при-

сутнє окреслення "гарячий" щодо їжі (страви), зокрема, і в узагальнених назвах такого типу страв, таких, як укр. *гаряча їжа (страва)* [СУМ 2, 37], *гарячі закуски*, англ. *hot meal* (у німецькій мові в аналогічних утвореннях виступає прикметник *warm*) значення відповідних ад'єктивів слід оцінювати як ідіоматичне; з іншого боку, розширення сполучуваності даного фразео-семантичного різновиду є, можливо, свідченням тенденції до його лексикалізації, тобто перетворення на окремих лексико-семантичний різновид. У кожному разі слід проводити різницю між відносною семантикою прикметників *гарячий* чи *hot* (і, відповідно, *холодний* чи *cold*) як вказівки на вирізняюваний за способом споживання тип кулінарного виробу, з одного боку, і, з іншого, вживанням цих же прикметників для передачі суто, чи переважно, температурної (отже, якісної) характеристики конкретної страви такого типу, пор. у цьому плані паремійну фразу укр. *наш піддядий любить борщ гарячий, а як голодний, то їсть і холодний*, що тлумачиться "голод – найліпший кухар; кому голод приправа, то смакує страва; до голоду не треба приправи, а до сну – подушки; голодному все смакує; голодному здається кожен хліб за булку" [ААПП 147]. Інакше кажучи, *гаряча страва* може бути як гарячою, так і холодною (тобто охололою чи не розігрітою), але найкраще, якщо вона таки гаряча; натомість *холодна страва* може бути приготовлена шляхом високотемпературної обробки.

Внутрішньомовну вмотивованість саме рисами утилітарної цінності і нетривалості цієї останньої демонструє вираз, очевидно, нещодавнього походження англ. *hot proposition* і його, швидше за все, кальковані відповідники нім. *heisse Angebot*, укр. *гаряча пропозиція*, які останнім часом зустрічаються буквально на кожному кроці в торгівельній рекламі, у тому числі і в Інтернеті. Є підстави припускати, що ці фраземи, свідомо експлуатуючи семантику відповідних прикметників, зображають комерційну акцію зі збуту того чи іншого товару не лише як утилітарно привабливу (з огляду на співвідношення ціни і якості), а насамперед як таку, що "швидко холодне", як скоро минуше, у цей спосіб змушуючи потенційного адресата реагувати в переважно емоційний спосіб за принципом "хапай, поки дають", не оцінюючи реальних чеснот пропонованого. Давнішим аналогом цього ж словосполучення є відомий ще з радянських часів вираз рос. *горящие путевки* (зараз можна дуже часто зустріти дослівний переклад укр. *горячі путівки/тури*) з подібною, а все ж у певних істотних моментах інакшою мотивацією і конотацією: ця остання фразема профілює свій денотат, не підкреслюючи його споживчу цінність, а шляхом акцентуації риси його швидкого потенційного зникнення.

Подальшим кроком у смисловій еволюції "гарячого" в даному напрямі є формування в англ. *hot* окремих суто лексичних значень "свіжий, нещодавній", "такий, що в даний момент користується великою популярністю чи попитом" і "такий, що зараз викликає інтерес, актуальний", напр., *hot news* [ИАЯ 51], *hot property* [АРФС 606], *hot issues* [LDCE 788] (щоправда, у внутрішній формі деяких таких прикладів прозирає також і лексико-семантичний різновид *hot* "гарячий, схвильований, напружений", що відображає елемент емоційності у сприйнятті відповідних речей); пор. також нім. *heißer Tip* "останні дані" (часто мова йде про дані, що допомагають розкрити злочин) [НРФС 273].

Окремий різновид вживання прикметників зі значенням "гарячий" у внутрішньофразеологічному контексті представлений термінологічними виразами, у яких термічна семантика витлумачується у переносному сенсі безпосередньої часо-просторової суміжності і, отже, доступності, швидкого прямого контакту, пор. англ. *hot line* 1) "прямий телефонний або телетайпний зв'язок між главами урядів, приміром, між Вашингтоном і Москвою, що використовується за надзвичайних обставин; 2) телефон для термінових переговорів (в установах, армії); 3) "телефон довіри", служба телефонних консультацій у критичних ситуаціях; 4) амер. "пряма лінія" (радіо або телепрограма, в якій ведучий відповідає на питання, задані по телефону під час передачі); 5) прямий, найкоротший шлях (до мети)" [НБАРС]; "лінія для термінового зв'язку, яка має лишатись незайнятою" [БАРПТ 1, 578]; пор. також нім. *ein heißer Draht* "гаряча лінія (мається на увазі пряма лінія телетайпного зв'язку між Білим домом у Вашингтоні та Кремлем у Москві)" [УСНЯ; НРФС 129], укр. *гаряча лінія* (як переклад рос. *горячая линия*) [РУС 451].

Іншими фразеологічними словосполученнями, у яких риса безпосереднього контакту і швидкого доступу отримує "термічну" мотивацію, є англ. *hot key* "клавіша для швидкого доступу до певних функцій комп'ютерної програми" [LDCE 789], "клавіша або сполучення клавіш, запрограмовані для здійснення певної низки команд" [PED 427]; *hot link* "комп'ютерний зв'язок, що дозволяє перейти від одного до іншого місця в документі або до конкретного місця в іншому документі, особливо в Інтернеті" [LDCE 789], "гіперлінк, пряме посилання на додаткову інформацію в іншому файлі" [PED 427]; *hot spot* "частина комп'ютерного зображення на екрані, клацаючи на якій, можна перейти до інших зображень чи слів" [LDCE 789] та деякі інші. З огляду на наведені приклади видається, що ідіоматична фразема *hot button* "тема/питання, яке наділене високою емоційністю або є політично важливим" [OAmD], "дуже дражливе питання" [PED 426], (сленг) "1) психологічна схильність до негайної чи передбачуваної реакції чи відповіді на політичне питання чи маркетингову тактику; 2) щось, що становить значний інтерес чи відоме як таке, що може викликати негайну чи передбачувану відповідь чи реакцію" [AHD 3529] є наслідком вторинного образного переосмислення технічної терміносполуки, первісним значенням якої було щось на кшталт "кнопка, що викликає негайну дію відповідного пристрою". У цьому ж плані можна згадати і такі пов'язані зі зв'язком і телекомунікаціями власні назви, як *Hot mail* "послуга електронно-поштового зв'язку, яка надається компанією Майкрософт" чи *Hot bird* "комерційний супутник, що використовується, зокрема, для ретрансляції радіо- і телеканалів".

Деякі наведені приклади демонструють й іншу особливість фразем із ад'єктивами термічної семантики, а саме одночасну внутрішньомовну вмотивованість більш ніж одним семантичним різновидом відповідного ключового слова. Так, вище вже згадувались мисливські терміни фразеологічного характеру, пов'язані з псовим полюванням. У зв'язку з ними можна згадати, можливо, похідні від них сполуки, у семантиці яких ідеться не лише про переслідування "по п'ятах", тобто по гарячих, недавніх слідах, а й про те, що це переслідування має напружений, завзятий характер, що у свою чергу відображає відповідну ад'єктивну семантему, пор. англ. *hot*

chase "гонитва по свіжих слідах" [APAC], *hot pursuit* "запекла гонитва; переслідування по п'ятах; (юр.) право переслідування (порушника кордону, особливо корабля, що порушив територіальні води)" [тж.] і вже згадане *in hot pursuit* "завзято ("по п'ятах") переслідувати" [ChDI 337]. В інших фраземах, де значення "пристрасний, запеклий" уже приписується самому переслідувачеві, цей останній може також поставати як "нагрітий" від безпосередньої близькості гарячого сліду (і, може, від швидкого бігу за здобиччю), пор. уже згадані *hot on the heels* "іти по п'ятах за кимось" [LDCE 788], *be hot on smb's trail/tail* "наблизитися впритул для того щоб зловити переслідуваного" [тж.], *hot on the trail of smth* "дуже близько від переслідуваного" [тж.], також, уже з чисто темпоральним "таксисним" значенням і безвідносно до переслідування, *come/follow hot on the heels of smth* "відбутися відразу після попередньої події" [LDCE 788]. Але, приміром, один із цих виразів було вжито в заголовку статті "*After 400 years, still hot on the trail*", уміщений у газеті "New York Times", де йдеться про багатовікові пошуки відповіді на питання про причину смерті знаменитого астронома Тихо Браге; і там же зазначається, що, не дивлячись на застосування сучасних криміналістичних методів, остаточною відповідь не є близькою, так що можна з упевненістю припустити, що в цьому конкретному випадку *hot* швидше виражає зятятість пошуку, аніж близькість розв'язку (відповідно тут можна говорити і про певну деїдіоматизацію виразу).

Ще одним прикладом може слугувати інші вже згадані вирази, англ. *hot line*, нім. *ein heißer Draht*, укр. *гаряча лінія* у їхньому вихідному значенні "прямий телефонний або телетайпний зв'язок між главами урядів, приміром, між Вашингтоном і Москвою, що використовується за надзвичайних обставин"; з нашого погляду, саме в даному семантичному різновиді цих фразем, особливо англійської, виразно прочитується двоїсте чи навіть множинне твірне підґрунтя, пов'язане, зокрема, із такою похідною семантемою ключового слова *hot*, як "небезпечний" (у значенні німецького та українського ад'єктивів відповідна риса має лише конотативно-асоціативний характер як компонент вихідного термічного значення, натомість в англ. *hot* вона фіксується лексикографами як окрема семантема) – адже призначення такої лінії зв'язку полягає в можливості її використання в "гарячих", небезпечних ситуаціях, для запобігання виникненню "гарячої" війни.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що вивчення реалізації прикметників, а також інших ознакових (предикативних) лексичних одиниць у фразеологічному контексті має враховувати потенціальну дифузність їхньої фразеотвірної семантики, яка знаходить своє вираження 1) у наявності у ній функціонально істотної асоціативно-конотативної смислової периферії; 2) у тому, що ієрархічна структура семантичних варіантів (причому як лексичних, так і фразеологічних) цих одиниць характеризується переходами від якісного до відносного значення (і, можливо, навпаки); 3) у множинній мотивації похідних ідіоматичних значень. Таким чином, дослідження характеру зв'язків лексичної і фразеологічної семантики поглиблює наші уявлення не лише про ці зв'язки, а й про пов'язані з ними сфери семантики слова.

В статье на материале прилагательных с термическим значением рассматривается вопрос о связях между семантикой слова как единицей лексической системы и идиоматической семантикой слова как компонента фразеологизма. Авторы выделяют релевантные в этом плане свойства адъективной семантики.

Ключевые слова: фразеология, лексика, семантика, мотивация, прилагательное, семантема, идиоматическое значение.

The authors discuss, with reference to adjectives denoting high temperature, the question of relationships between meaning of word as lexical level entity, on one hand, and, idiomatic meaning of word as phraseological unit component, on the other. The properties of adjectival semantics relevant in this respect are brought to light.

Key words: phraseology, lexics, semantics, motivation, adjectives, semanteme, idiomatic meaning.

Література:

1. Варбот Ж.Ж. Славянские представления о скорости в свете этимологии (к реконструкции славянской картины мира) // Славянское языкознание: XII Международный съезд славистов. Доклады российской делегации. – М.: Наука, 1998. – С. 115–129.
2. Мельчук И. А. О терминах "устойчивость" и "идиоматичность" // Вопросы языкознания. – М., 1960. – № 4. – С. 73–80.
3. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии. II. О связи некоторых представлений в языке. III. О купальских огнях и сродных с ними представлениях. IV. О доле и сродных с нею существах. – Харьков: М. В. Потебня, 1914. – 243 с.
4. Теля В. Н. Фразеологизм // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 559.
5. Теля В. Н. Фразеология // Общее языкознание. Внутренняя структура языка / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М.: Наука, 1972. – С. 456–516.
6. Черниш Т. О. О. О. Потебня і проблеми паралелізму в історичній семасіології // О. О. Потебня і проблеми сучасної філології. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 140–148.

Список умовних скорочень:

1. ААПП – Дубенко О. Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 416 с.
2. АРАС – Англо-руско-английский словарь [Електронний ресурс]. – 1.02© Kertvin, 2010.
3. АРФС – Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь. – М.: Рус. яз., 1984. – 944 с.
4. АУФС – Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. – К.: Рад. школа, 1969. – 1052 с.
5. БАРПТ – Большой англо-русский политехнический словарь: в двух томах. – М.: Русский язык, 1990. – Т. 1–2.
6. БНРС – Лепинг Е. И., Страхова Н. П., Филичева Н. И. и др. Под общ. рук. Москальской О. И. Большой немецко-русский словарь по общей лексике [Електронний ресурс]. © "Русский язык-Медиа", 2004. – CD-ROM.
7. ИАЯ – Сейдл Дж., Макморди У. Идиомы английского языка и их употребление / Предисл. Медниковой Э. М. – М.: Высш. Школа, 1983. – I – VI – 266 с.
8. НБАРС – Новый Большой англо-русский словарь / под общим руководством акад. Ю.Д. Апресяна и проф. Э.М. Медниковой [Електронний ресурс]. – [http://translate.academic.ru/lang=english&did\[\]=eng_rus_apresyan](http://translate.academic.ru/lang=english&did[]=eng_rus_apresyan).
9. НРФС – Бинович Л. Э., Гришин Н.Н. Немецко-русский фразеологический словарь. – М., Русский язык, 1975. – 656 с.
10. РУС – Анніна І. О., Горюшина Г. Н., Гнатюк І. С. та ін. Російсько-український словник. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.
11. СРФ – Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник. – СПб.: Фолио-пресс, 1999. – 701 с.

12. УСНЯ – Универсальный словарь немецкого языка [Электронный ресурс]. © Compact Verlag GmbH, Мюнхен, 2007. – CD-ROM.
13. AHD – *Soukhanov Anne H.* The American heritage dictionary of the English language, third edition, New York: Houghton Mifflin, 1994 – 8652 p.
14. ChDI –Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian Semibilingual – К.: Всеуито, 2002. – 475 с.
15. DECI – *Wood F. T.* Dictionary of English Colloquial Idioms (Revised by R. J. Hill). The Macmillan Press Ltd. London. 1979. – 354 p.
16. EB – Encyclopaedia Britannica 2007 [Электронный ресурс]. Ultimate Reference Suite Version 2007. 00. 00. 0000000.
17. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English. Harlow: Pearson Education Limited, 2003. – 1949 p.
18. OAmD – New Oxford American Dictionary, 2nd Edition [Электронный ресурс]. © by Oxford University Press, Inc., 2005. – CD-ROM.
19. OED – Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс]. – <http://www.etymonline.com/>
20. PED – The Penguin English Dictionary. – Penguin Books: London, 2002. – 1046 p.